

DET THORVALDSENSKE FAMILIELEGAT

Det er almindelig kendt, at Thorvaldsen ved sine testamentariske dispositioner¹ indsatte sin fødeby, staden København til sin universalarving. Mindre kendt er det derimod, at han indenfor de nævnte dispositioner oprettede et familielegat til fordel for sin datter Elisa Sophia Charlotte (1813-1870).

Elise, der af Thorvaldsen kaldtes »min kontrabanddatter«, var det ene af de to børn, billedhuggeren havde med Anna Maria von Uhden, født Magnani. Det andet, en dreng, der bar navnet Carlo Alberto, døde allerede som femårig i 1811. Blandt Thorvaldsens korrespondancer findes et brev fra 1817 fra schweizeren Guillaume Favre, og på brevets bagside har Thorvaldsen tegnet et lille pigeansigt, der af Dyveke Helsted er identificeret² som et portræt af Elisa som knapt fireårig (fig. 1). Elisa indgik i året 1832 ægteskab med oberst J. P. F. Paulsen³ efter at være blevet adopteret af Thorvaldsen, og renterne af familielegatet skulle tilfalde hende og hendes descendenter i uendelige led, så længe sådanne var i live (fig. 2, A. Kuchler's gruppebillede af Elisa, hendes mand og to børn). Først når de alle var afgået ved døden, skulle legatkapitalen tilfalde hans museum og anvendes til fordel for dette.

Forhistorien

Legatet indstiftedes, da Thorvaldsen ved datterens giftermål med Paulsen deponerede 40300 Rbd. i Nationalbanken, hvis renter hun skulle oppebære for sin livstid. De skulle træde i stedet for og betragtes som hendes arvelod og »hermed skulle hun lade sig nøje« ifølge testamentets § 2, hvilket hun senere bestemt ikke var tilfreds med. Derimod ændredes reglerne for descendenternes arveret i kodicillen af 1843. Den nævnte kapital blev i 1863 af eksekutorerne i Thorvaldsens bo, der også var museumsbestyrelse, deponeret hos magistraten, der herefter gennem årene udbetalte renterne til museet til videre ekspedition til descendenterne.

Fig. 1. Thorvaldsen: Elisa Thorvaldsen. Blyantstegning på brev fra Guillaume Favre dateret 23/1 1817. 4,5×3,3 cm (tegningens størrelse). Thorvaldsens Museum.

Efter Paulsens død i 1843 indgik Elisa (fig. 3, portræt fra 1846) nyt ægteskab i 1849 med italieneren Pietro Enrico Giorni.

Foruden den foran nævnte kapital indbetalte Thorvaldsen i 1840 i overformynderiet et beløb på 30200 Rbd. til fordel for Elisas descendenter, dog således at renterne skulle oplægges indtil deres fyldte 18 år. I ægteskabet med Paulsen havde Elisa børnene: Pietro Albert(o), Carl Friedrich Claudio, Joseph, Augusto og Augusta.

De fire sidstnævnte døde som unge, og rentenydelsen overgik således til Pietro Alberto, der oppebar den til sin død i 1921. I ægteskabet med Giorni havde Elisa to børn: Carlo Giuseppe og Gustava. Efter Augustas død i 1857 overgik ifølge de testamentariske bestemmelser rentenydelsen af den for hende særlig afsatte kapital til hendes to nævnte halvsøskende. Da Gustav afgik ved døden i 1858, oppebar Carlo den hele rentenydelse indtil sin død i 1928.

Fig. 2. Albert Küchler: Oberst Paulsens familie. Olie på lærred. 71,9×64,8 cm.
Betegnet: A. Küchler Roma 1838. Thorvaldsens Museum.

Rækken af descendenter var således toledet, dels Paulsenlinien, bosat i Italien, og dels Giornilinen, efter Carlos død bosat i U.S.A. Og renteudbetalingen fortsatte uændret indtil året 1954, på hvilket tidspunkt der var 9 aktuelle rentenydere,⁴ 14 personer i den efterfølgende generation og i den derefter følgende generation 7 personer. Legatkapitalerne udgjorde ligeledes på det nævnte tidspunkt 83.600 kr. beroende hos magistraten og 82.943,83 kr. indestående i overformynderiet, ialt 166.543,83 kr., nemlig 100.743,83 kr. for Paulsenlinien og 65.800 kr. for Giornilinen.

Afvikling

I året 1954 indtræffer et vendepunkt i legathistorien. Der gennemførtes her en lov af 1. maj 1954 om familiefideikommissers overgang til fri ejendom. Loven måtte betragtes som en konsekvens af loven af 4. oktober 1919 om lens, stamhuses og fideikommissgodsers samt de dertil hørende fideikommisskapitalers overgang til fri ejendom. Der opstod således straks spørgsmål om, hvorvidt loven kom til anvendelse på den formue, som descendenterne hidtil havde nydt renterne af. Ved et familiefideikommis forstås ifølge lovens § 2, stk. 1, »en formue om hvilken det er bestemt, at den skal nedarves i en bestemt familie, således at den efter visse arvegangsregler tilfalder flere ved opretterens død ufødte personer efter hinanden.« Og princippet i loven var, at de aktuelle descendenter efter fradrag af afgift til staten skulle have udbetalt 3/5 af den til deres rentenydelsesret svarende andel af den nævnte formue til fri disposition, medens resten 2/5 skulle forblive båndlagt i overformynderiet som successorfond for dem for deres livstid, d.v.s. at kun første successorerne sikres, og at resten af formuen udbetales ved disses død til deres arvinger.

Slutspil

Men et kapitel stod tilbage. Hele denne nyordning indebar, at museets testamentariske ret til formuen, hjemfaldsretten, bortfaldt. Ganske vist måtte den anses for at være meget fjerntliggende. Men man mente fra museets side ikke, at man uden videre skulle acceptere dette bortfald. Man søgte derfor fornøden orientering, først hos overformynderiet, der gav ud-

Fig. 3. J. Th. Lundbye: Elisa Paulsen. Pen. Ca. 20×13 cm.
Betegnet: 17 febr. 1846 (monogram) Roma. Thorvaldsens Museum.

tryk for, at bestemmelserne i testamenterne viste, at Thorvaldsen i denne forbindelse satte slægtens interesser foran museets, hvorfor disse måtte vige. Man frarådede derfor, at museet søgte at gøre krav på formuen, da et sådant næppe kunne gennemføres – museet ville måske ovenikøbet risikere at få en bøde for unødigt trætte! – Og dernæst hos det juridiske medlem af museets bestyrelse, højesteretsdommer Poul Gammeltoft, som i et responsum udtalte, at der ingen tvivl kunne være om, at de to foreliggende ordninger om rentenydelse måtte anses for at være familiefideikommisser i lovens forstand og således omfattet af den, selvom denne betegnelse aldrig havde været anvendt på de to ordninger.

Der var herefter intet andet at gøre end at tage bortfaldet af hjemfaldsretten til efterretning og uden at søge rekurs til højere myndigheder. Dette standpunkt tiltrådte museets bestyrelse i et møde den 25. juni 1954 og kommunalbestyrelsen ligeledes i et møde den 21. oktober 1954.⁵ Fra des-

cendenternes side blev der ikke gjort nogen indsigelse. Og ved bekendtgørelse i »Statstidende« af 20.oktober 1954 indkaldtes mulige andre, som måtte have krav med hensyn til de heromhandlede kapitaler, men ingen meldte sig.

Det over 100 årige familielegat var således historie.

Sammenfattende må det erkendes, at et retsinstitut som det, det her drejede sig om, og som stammede fra en tid, hvor det ansås for en fordel, at den en slægt tilhørende formue holdtes samlet, nok kunne være formålstjenligt for de første generationer. Men i det lange løb ville det være særdeles upraktisk, idet rentenydelsen efterhånden ville komme på så mange hænder, at hver enkelt kun ville oppebære ganske små beløb. Hertil kommer, at et sådant institut efter nutidig opfattelse måtte anses for at være forældet.

En eller anden kunne måske synes, at der er handlet imod testators vilje og museets interesser. Men er der?

For successor på sidste plads, Thorvaldsens Museum, er der næppe forspildt noget. Efter al menneskelig sandsynlighed har museet aldrig haft nogen grund til at regne med at komme i besiddelse af legatet.

Axel Ravn

Noter og henvisninger

1. Testamente og Gavebrev af 5.december 1838 og tillægsbestemmelser af 25.januar 1843 (kodicillen) begge kgl.konfirmerede. Angående disse og Thorvaldsens formue henvises til redegørelser i »Meddelelser fra Thorvaldsens Museum« 1938, s.43 og 127, hvor der i enkeltheder er gjort rede for disse forhold.
 2. På grundlag af et malet portræt af Elisa i lignende alder, i 1950 tilhørende Trofimo Paulsen (1876-1951) i Palermo.
 3. Kammerherre, oberst Johan Peter Fritz Paulsen (1780-1843) opholdt sig i Rom som kavaller og hofchef for prinsesse Charlotte Frederikke af Mecklenburg-Schwerin, den senere kong Christian VIII's fraskilte gemalinde.
 4. Descendenterne 1.maj 1954:
 1. Marcello Alberto Thorvaldsen Giorni (f.1902).
 2. Elena Burns, f.Giorni (f.1921).
 3. Yolanda Tietjen, f.Giorni (f.1924).
 4. Aurelia Entwistle, f.Giorni (f.1927).
 5. Lorenzo Paulsen (f.1885).
 6. Maria Teresa Floridi, f.Paulsen (f.1878).
 7. Matilde Diliberto, f.Paulsen (f.1913).
 8. Alberto Paulsen (f.1914).
 9. Federico Paulsen (f.1927).
 5. Borgerrepræsentationens forhandlinger 1954-55, s. 1107-09.
- Journalsager henhørende i museets arkiv:
nr.187/48 og nr.181/54.